

Ember, eszmék, technikák országhatárokat átlépő kölcsönhatásai

Az Acta Historica különszáma

Ez évben augusztus 12 és 16 között rendezik a III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszust, amelynek egyik fő helyi szervezője a József Attila Tudományegyetem. E kongresszusok, amelyek a magyarság és a külvilág kapcsolatait kutató tudósok seregszemléi, összegzik az eddigi eredményeket, és újabb célokat, kutatási területeket jelölnek ki a szakemberek számára.

A budapesti (1981) és a bécsi (1986) találkozó teljesítette feladatát, és bízunk abban, hogy városunkból is jó érzéssel, számos eredményt nyugtázva, a kutatás jó távlatának biztos tudatában távoznak a résztvevők. A szegedi összejövetel fő témája:

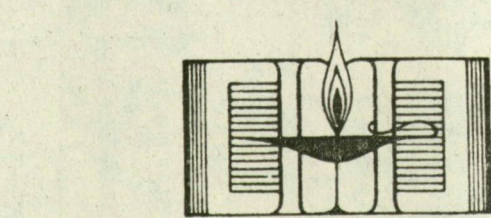
Régi és új peregrináció (külföldjárás különböző célokból). Alcím: Külföldiek Magyarországon – Magyarok külföldön.

A magyarságtudomány művelőinek olyan első nagy seregszemléje lesz a szegedi, amelyen mind a keleti, mind a nyugati országokban alkotó hungarológusok (irodalmárok, nyelvészek, néprajzosok és történészek) részt vesznek, jelezvén, ha a politikai feltételek lehetővé teszik, a tudományuk iránt elkötelezettek azonnal összejönnek, eszmét cserélnek bárhol éljenek is.

A világ 30 országából mintegy 500 résztvevőre számítanak a rendezők. A szegedi kongresszus előadásainak középpontjában a fentebb említett címnek megfelelően az emberek, eszmék és technikák országhatárokat átlépő kölcsönhatása áll.

Ezt a gondolatot zászlajára tűzve jelent meg a JATE Bölcsészettudományi Kara Történeti Tanszékcsoportjának munkatársai által írt tanulmányokat tartalmazó kötet *Serfőző Lajos* szerkesztésében, az *Acta Historica* különszámaként, amely mintegy köszönti a kongresszus résztvevőit, és egyúttal elviszi a történészek jó hírét a nagyvilágba. A 18 szerző: *Makk Ferenc, Almási Tibor, Koszta László, Kristó Gyula, Hajnóczy Gábor, Sebők Ferenc, Tóth Sándor László, Kukovecz György, Kövér Lajos, Anderle Ádám, Deák Ágnes, Soós Katalin, Giczi Zsolt, A. Sajti Enikő, Lagzi István, Csikós Zsuzsa, Belényi Gyula és Pándi Lajos* által készített 17 tanulmány szinte a magyarság egész Kárpát-medencében töltött idejének történetéből villant fel egy-egy mozaikot, hiszen *Makk Ferenc Szent István és a korabeli Bulgária kapcsolatairól* értekezik, *Pándi Lajos pedig Horthy Miklós (1957) portugáliai emigrációjában eltöltött éveiből mutat be részleteket és ad róluk rövid értékelést.*

Mély a múltnak kútja – írja *Thomas Mann*, de úgy érezzük a kötetet lapozva, hogy egy ember számára végtelen is, hiszen országok, népek, nemzetek és fiúk sorsának történetét átfogni szinte lehetetlen. Ezért van szükség a múltban kalauzoló történészek munkájára, akik utakat vágnak, eligazodást jelölő pontokat határoznak meg, amelyek segítségével tájékozódhatunk múltunk szövevényes, homályokkal teli világában. A kötet természetéből adódóan a szerzők az emberi történelemnek nem a fő vonalait rajzolják meg, hanem egy-egy részletet dolgoznak fel műves gondossággal, az események kis mozzataira is kiterjedő aprólékosan. Tanulmányaikban a múlt szociológusának szemével néznek,

tehetik, mert korszerű kutatási módszerek, eljárások birtokában vannak. Így tudta feltárni *Almási Tibor* és *Koszta László* *Báncsa Istvánnak, az első magyar bíborosnak* (1250-1270) az életútját, aki a papi pályán egyre magasabbra emelkedve eljutott az esztergomi érseki székhöz, majd mint prænestei püspök bíboros lett. Sorsának sajátos fordulatoként mint bíborosnak el kellett szakadnia hazájától, meg kellett válnia érseki széktől és mintegy 20 évig, haláláig távol élt szülőföldjéről. A szerzőknek a meglehetősen forrásszegény korszakból nagy szorgalommal gyűjtött adatok alapján a társadalmi és egyházszerkezeti háttérrel megjárva sikerült bemutatniuk az első magyar bíboros életútját. *Anderle Ádám az 1848/49-es magyar emigráció latin-amerikai tagjainak sorsáról hoz újabb adatokat. Schlesinger Lajos dél-amerikai életútját mutatja be. A sorsa azon magyarok életútját példázza, akiknek nem, vagy nehezen sikerült gyökeret verniük az új világban, és számukra idegen érdekekért és célokért harcolva morzsolódtak fel. Schlesinger élete is csak több veszélyes kaland után nyugodott meg El Salvadorban.*

Éppen a spanyol simankasi állami levéltárban folytatott hungarika-kutatásokból tudjuk, hogy a mindenkor spanyol vezetés milyen nagy gondot fordított a törökellenes háborúk figyelésére. Így a spanyol követek részletes jelentései megtalálhatók a magyarországi eseményekről ma is a

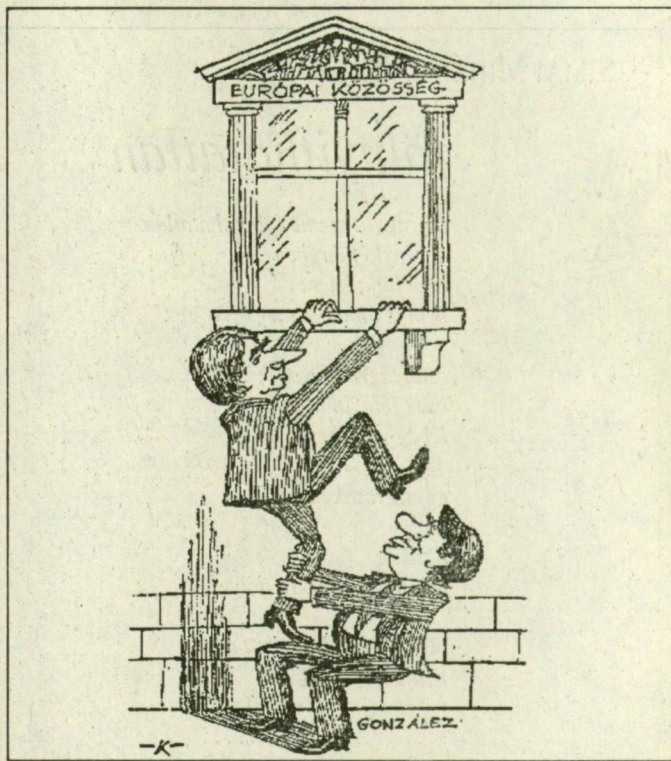
levéltárban. E jelentések általában korrekten számolnak be a történetekről, például Szeged visszavételéről is. Ilyen módon értesülhetett a fényes múltú visszatekintő, ezüstbányáiról híres *Potosi krónikása, Bartolomé Aizáns de Orsúa y Vela* az 1716. augusztus 5-i pétervári csata eseményeiről, és vette ezeket be történetébe. Hírünk a világban, avagy milyen kicsi a világ, jut eszünkbe, ha *Kukovecz György* fenti forráspublikációs dolgozatát olvasuk. Az efféle hírekből és az itt járt idegenek leírásai alapján alakul ki a kortársak számára valamiféle kép egy-egy országról, amely legtöbb-szor sablonokkal tűzdelt általánosságokat tartalmaz. Egy ilyen naplót és alkotóját mutatja be *Kövér Lajos Egy francia hadifogoly magyarországi feljegyzései* címmel (1793-1795). A Franciaország elleni háborúk során fogságba eső *Jean-Pierre Dellard* főhadnagy, Napóleon későbbi tábornoka számára nem rokonszenves a korabeli magyar világ: „*A magyar föld nagy része szegényes falvakból áll, lakói lusták, fáradtak, piszkosak. Szolgasorsra termettek, mert idegenkednek mindenféle ipari tevékenységtől. Vajmi keveset görnyednek ezért, hogy a föld, amely táplálja őket, termékeny legyen. Inkább főt hajtanak, megalázkodnak uraik előtt, hogy jutalmul csekélyke biztonságot nyerjenek.*” A leírás egybehangzik korábban és későbbben keletkezett, utazók által adott képpel. Általában csak a felszínt látó idegenek, ha fejlettebb vidékekről jönnek, lehangoló képet adnak rólunk.

Helyes önismeretünkhöz hozzásegít, hogy olvassuk e műveket is, és azon fáradoztunk, hogy rólunk, utódokról kedvezőbb kép alakuljon ki.

Az összes írás ismertetése terjedelmi korlátok miatt nem lehetséges, éppen ezért az olvasási kedv felkeltéséhez néhányat ragadtunk ki ízelítőként a sok érdekes munkából, amelyeknek legújabbjában a feltűnő új hangot üdvözöljük. A szerzők szabadon, görög nélkül írnak *Trianonról, az utód-államokba szorult magyar nemzetiség sorsáról, a II. világháború utáni lakosságcsereiről, kitelepítésről* és sok minden másról. A kötetben mások mellett nagy számban vesznek részt a szegedi középkor-történeti műhely és a *Latin-Amerika történetét kutató csoport* tagjai. A tanulmányok különböző színvonalúak és értékűek, ám a kötet biztos sikerre számíthat.

Az írásokat olvasva egyrészt azon tűnődhet az ember, hogy a nem is oly nagy létszámú történeti tanszék tagjai: tanárok és kutatók birtokában milyen hatalmas tudás és ismeretanyag halmozódott fel, szakmai és nyelvi ismeretek egyaránt, másrészt azon, legyen akár béke vagy háború ideje, ezer szállal kötődünk a nagyvilághoz, és az hozzánk. A mindennapokban élve általában hazai közegben mozogva, és hazai témákkal foglalkozva és a tömegkommunikációs csatornához érkező külföldi híreket kívülről hallgatva nemcsak akarunk, talán időnk sincs arra, hogy felmérjük: a világtól – ha akarunk, ha nem – nem elhatárolhatjuk. Erre hívja fel a figyelmet az *Acta* különszáma és majd a konferencia is, amelyet köszöntenek az egyes dolgozatok szerzői.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

SPANYOL LÉPCSŐ

KAJÁN TIBOR RAJZA

Alkalmazhatatlan grafika Beszélgetés Kaján Tiborral

Nemrégien múlt hetvenes évek az ismert karikaturista, Kaján Tibor. Ebből az alkalomból kerestük fel, hogy pályájáról, mai elfoglaltságáról kérdezzük.

– Mikor kezdett rajzolni?
– Nagyon korán, kisgyermekkoromban, írni még alig tudtam, de már rajzoltam. Nyolc- kilenc éves korom óta állandóan. Ahogy aztán cseperedtem, nézegetni kezdtem az újságokat, és attól kezdve mindenképpen újságba akartam én is karikatúrákat rajzolni. Az iskolában nagyon szerettem a táblára krétával lerajzolni a tanárimat. Az osztály dőlt a röhögéstől, és ez nekem nagyon imponált.

– De miért tartott ki a grafika mellett, miért nem lett például festőművész?
– Tudja, amikor én a főiskolára érkeztem, már be voltam oltva a karikatúra-műfaj iránti vonzalommal. Annyira beleszerettem, hogy nem tágtottam mellőle. Már a főiskola alatt sokféle lapnak dolgoztam, főleg a *Ludas Matyinnak*. Miután 1950-ben elvégeztem a főiskolát, a *Ludas Matyinnal* státusba kerültem. És tizenkilenc évet lehúztam ott.

– Miért, hogyan jött el?
– Ennek több oka volt. Azoktól az évektől kezdtek nagyon erősen beleszólni a lap tematikájába. Ennél előbb nem magamat, hanem a szakmát féltettem, mert a karikatúra az nem alkalmazott, hanem alkalmazhatatlan grafika. Azt nem lehet megrendelni. Na most, akkortájt a *Ludas Matyinnal* rendkívül erősen követelték a „vonalas” tematikát, a párt célkitűzéseinek támogatását. Ezért én nagyon morogtam, és végül is haraggal hagytam ott a lapot.

– Utána hova került?
– 1964-ben hagytam ott a *Ludast*, és akkor indult a *Tükör* című hetilap, meghívtak, és én örömmel mentem. Ott húsz évet nyomtam le. Közben szerkesztők jöttek-mentek, a lap Új Tükörré alakult, és sajnos meg is szűnt. Onnan mentem nyugdíjba.

– A rajzkészségen túl mi kell ahhoz, hogy valaki igazán jó karikaturista legyen?
– Ez nehéz kérdés. Alapvetően személyi adottság, egy olyan sajátos szemlélet, ami a dolgok mögé szeret nézni, szereti a rejtett összefüggéseket feltárni, mindez feltétlenül kell. Megismerni, leleplezni, kifigurázni a dolgokat, bizonyos jelenségeket, jellemvonásokat, eltúlozni a valóságot valamilyen cél irányába. Egy-egy karikatúra komoly szellemi erőfeszítés. Vannak témák, mondanivalók, amiket éveken hordozok magamban, és nem tudok megoldani, aztán egyszer csak jön az a pillanat, amikor kész lesz, egyszerre megvan. Mindez sok-sok töprengéssel, sőt gyötöréssel, álmatlan éjszakákkal párosul. A jó karikatúrát nem lehet tanulni, az jön, valahonnan belülről. Mostanában sajnos durvultak a karikatúrák. Valahogy a mosoly tűnt el belőlük, és a röhej vette át a szerepet. Én pedig a finomabb, bölcselkedőbb mosoly híve vagyok.

EÖRSY ÉVA

Minden elmúlik egyszer életünkben, körülöttünk minden megváltozik. Csak az emlékek maradnak meg kedvelt személyekről és dédelgetett állatainkról a maguk megrögződésében. Velük kapcsolatos emlékeinkhez nem tehetünk hozzá semmit, el nem vehetünk belőlük semmit. Az idők homályán keresztül megmaradnak a maguk meztelenségében. A legtöbb ember, aki írónak képzelet magát, megpróbálja felöltöztetni emlékeit, több-kevesebb sikerrel...

Beszéljek háziállatokról. Mint más szögény helyen, hozzánk is szögödtek szóbanforgó lények, megérezve azt a rokonszenvet, melyet családunk minden tagja érzett az állatok iránt.

Kezdem a sort a macskákkal, mert azokból mindig akadt a lakásunkban. Felváltva természetesen. Nem emlékszem, hogy egyszerre egyenél több akadt volna nálunk egy időben. Anyám kedvencei voltak, de Apám is szerette őket. Erről tanúsodik legálábbis egy töredékes verse, amelyet most idélek:

Az ügyvéd macskája
.....kár pocokért funod drága
Akad még hús a konyhába
Ne futkossal, ne törekedj,
Kár fáradnod, nem egyre megy?
Tele kamrámm ellát bőven
Mindig megkapsz mindent tőlem.
Te csak egyél, szunyókáljál
Velem vigadj, velem drágám...
Így becézte drágaságát
Az ügyvéd úr a macskáját."

Ami igaz, az igaz... a kedvenc cicóka ott lustálkodhatott mindig Apám közelében, odakészített pémáján, míg a gazdája a hintaszékben pőfékelt hosszú szűrű tájképeiből, olvasgatva. A „tele kamra” viszont

Csongor Győző

A Zsótér-ház gyermekei (9)

.....melyben szó esik a Zsótér-ház négy lábú, valamint szárnyas állatairól, macskákról s egy kutyáról..."

csak költői túlzás volt ez esetben. Legalább én gyermekkoromból ilyenre nem emlékezem. Csupán arra, hogy Anyánk esténként nekem, vagy Artúr bátyámnak (nálunk felváltva történt) odaadott egy nikkel 20 fillérest. Ezzel el kellett menni a szomszédba, a Hay-testvérek üveg- és porcelánkereskedése mellé, az úgynevezett „Hatósági húsboltba”, hogy bevásároljuk a vacsorát négyünk számára. Mit lehetett kapni 20 fillérért?

Kolbász, sonka-, szalonna-, császárhús stb. végekből összeállított kollektívot, amit a szögödi városi proletárok találóan „szödelék”-nek nevezett. A kiszolgáló idekapott, odakapott, s a tenyerére helyezett zsírpapíron ott volt rögtön a szödelék.

Meg kell vallanom, ez a vacsoraféleség, amihez még csupán a kenyér hiányzott, gyakran szerepelt „Zsótér-házi” menü lapjainkon.

Szó, ami szó, megették azt a családot, a macskának abból nem sok jutott, legfőképpen a kolbász-, vagy szalonna-bőrdarabok. Ennek ellenére a macskának mindig jó sora volt nálunk. Meg is híztak. Anyámnak utolsó cicája, emlékszem, jó húsban lévő jószág, Zsuzsi névre hallgatott, kerek 17 esztendőig élt meg nálunk. A

Zsótér-házból a másik házba, az egykori Grün Orbán-házba is áttelepült szüleimmel együtt. Olyan jó sorban élt, hogy még az egerektől is elszokott, ami abban a házban (a pockok mellett) nem számított ritka túleneménynek. Azaz, mondjuk ki az igazat: a Zsuzsi macska talán egeret sohasem látott...

Emlékszem, egyszer cipősdobozban vittem haza valahonnan egy igazi, eleven egeret Zsuzsi számára. Nagy volt az előkészület az etetéshez. A földre helyeztem a dobozt, elébe a macskát, amelyet fogni kellett, nehogy kiszökjön a kézbe. Adott jelle aztán kinyitottuk a dobozt.

Az eger mint a villám, futott balra s egy pillanat alatt eltűnt a konyhaszekrény alatt. Zsuzsi cica pedig jobbra iszkolt, be a szobába, a kredenc alá, ahonnan az ijeétségtől (mármost a macska részéről) alig tudtuk elővonni.

Ennyit a macskák arányában...

Kutya nemigen akadt a közelünkben, legalábbis az első emeleti lakások környékén. Azaz, egyre emlékszem, egy korcs patkányfogó kutyára, a második emeleten, Zsolnay úri szabó családja lakásában. Mi gyerekek Zsuzsi

kutyának becéztük s a házban lefolytatott katonásdi „hadgyakorlaton” viselte a táborig kutyá szerepét. Elvégre, ahol katonák voltak, ott tiszták is voltak, akikhez viszont elmaradhatatlanul hozzátartozott a „kutyamosó” is. Ez nálunk legtöbbször Vág Bandi volt.

Szegény Zsuzsi kutyával egyszer baleset történt. Rohangálásunk közben a karjaimban tartottam, ahonnan egy óvatlan pillanatban kiugrott, szerencséjére átbukfencezett a második emeleti folyosó vaskorlátján s lezuhant az udvarra. Csak a lába tört el szegénynek. De ezt a családot sokáig nem tudta nekem megbocsátani. Mindig az volt az érzésem, hogy nekem tulajdonították a balesetet, miszerint én dobtam volna le a kutyát az udvarra...

Több négy lábúra már nem emlékszem. Ami pedig a szárnyasokat illeti, azokból is volt többször is olyan „anyám tyúkja”-féle a lakásban. Persze csak a macskamentes időszakokban. Tavaszidőben, mivel mi gyerekek igen vonzódtunk hozzájuk, gyakran kaptunk kis pelyhes csibéket, ezek persze nem sokáig maradtak meg nálunk. Bizonyára mert gyermek módra „agyonszerettük” őket. Egy, csak egy csibe maradt meg sokáig nálunk a lakásban: a Tutuka. Hát ez egy csodálatos élőlény volt. Egyik legszebb emléklélménye gyermekkoromnak. Pelyhes csibeként került lakásunkba. Pontosan emlékszem, 1924 húsvétján. Itt növekedett, tollasodott. Mindenki igyekezett kedvében járt. Ő lett lassanként a család ura, azaz úrhölgye. Kimondtuk Apámmal a jelszót: Tutukát nem szabad levágni!

Ami anyámat illeti, dehogyan is vágtat volna le, hiszen életében egyetlen csirkének sem tudta elvágni a nyakát. Mindig valaki mást, legtöbbször nagynénemet, Ila nénit kellett eme fölkémi. (Folytatjuk)